

УДК 025.4.036.05(477-25)

Олег Сербін,
кандидат історичних наук,
директор наукової бібліотеки
імені М. Максимовича
КНУ імені Тараса Шевченка

Ірина Багрій,
науковий співробітник
відділу наукового опрацювання
документів НБУВ

Таблиця мовних типових поділів із серії "Рубрикатор НБУВ" у контексті сучасного лінгвістичного забезпечення наукової бібліотеки

"Мовні типові поділи" є невід'ємною складовою частиною "Рубрикатора НБУВ" як базової інформаційно-пошукової мови Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Вони відповідають рівню сучасного лінгвістичного знання, призначені для систематизації літератури за мовною ознакою, організації відповідного фрагмента систематичного каталогу і забезпечення ефективного пошуку в карткових та електронних каталогах документів мовознавчої тематики. Також, завдяки наявності довідково-енциклопедичних додатків, МТП є вітчизняним мовознавчим друкованим та інтернет-ресурсом, який надає різноманітні відомості про мови та писемності світу.

Ключові слова: "Рубрикатор НБУВ", таблиці мовних типових поділів, мови світу, сім'я мов, писемність.

Роботи зі створення власного рубрикатора як основної бази для систематизації документів та інформаційно-пошукової мови систематичного каталогу було розпочато Національною бібліотекою України ім. В. І. Вернадського (НБУВ) на початку 90-х рр. ХХ ст. Фундаментальною основою послугували робочі таблиці класифікації НБУВ, які, зі свого боку, було укладено на основі повного варіанта таблиць "Бібліотечно-бібліографічної класифікації" (ББК) для наукових бібліотек. У них акумульовано в єдиний інформаційно-пошуковий масив поняття, рішення та відповідні індекси або комбінаційні індексування, що групуються на методичних рішеннях фахівців-систематизаторів внаслідок аналізу змістового наповнення фондів бібліотеки, запитів користувачів і нових надходжень у фонди НБУВ [1].

"Мовні типові поділи" [2] (МТП) входять до серії видань Рубрикатора НБУВ (РНБУВ) та є однією з допоміжних таблиць у його складі. Вони є третім з випусків допоміжних таблиць РНБУВ після "Таблиць територіальних типових поділів" [3] (2004) та "Таблиць етнічних типових поділів" [4] (2007). Тому тема висвітлення історико-технологічних передумов, структурних особливостей та значення використання МТП вирізняється актуальністю в контексті аналізу та впровадження сучасних лінгвістичних рішень систематизації інформаційних ресурсів.

Об'єктом публікації є МТП, предметом — змістове вдосконалення лінгвістичного забезпечення сучасної бібліотеки засобами МТП. Метою дослідження є аналітичний огляд історико-технологічних передумов створення, структурних особливостей МТП та обґрунтування необхідності використання таблиць.

Першочергове призначення МТП — забезпечити ефективну систематизацію літератури за мовною ознакою для відображення в систематичному каталозі безпосередньо пов'язаної з лінгвістичною тематикою частини фонду універсальної наукової бібліотеки як акумулятора знань [5]. Також їх можна застосовувати, наприклад, для створення тематичних добірок і, завдяки наявності інформаційних додатків про мови та писемності світу, для надання довідок і зазначення мови документа в бібліографічних записах, визначення мови, наприклад, за виглядом шрифту тощо.

Основою для їх створення слугували "Языковые типовые деления" (ЯТД) [6], опубліковані у випуску ХХ ББК, відповідні допоміжні таблиці інших класифікацій, зокрема "Загальні визначники мов" Універсальної десятикової класифікації (УДК) [7], та власні напрацювання. Також МТП узгоджені за вмістом та індексами з підрозділом РНБУВ "ШІ Мовознавство" й іншими допоміжними таблицями РНБУВ: "Територіальні типові поділи" та "Етнічні типові поділи". Традиційно до МТП як розділу РНБУВ увійшли систематична та абеткова частини українською мовою, а також алфавітні покажчики англійською та російською мовами й інформаційні додатки (рис. 1). Крім того, в процесі роботи над МТП виявилось доцільним для створення єдиного та комплексного відображення в РНБУВ тематики мов світу ввести до складу видання інформаційні додатки щодо мов світу та сімей мов, а також кілька додатків, змістовно пов'язаних з мовами світу, проте які є власне додатками до підрозділу "ШІ Мовознавство", а не до МТП як таких.

Разом з тим при укладанні МТП застосовувалися друковані та інтернет-джерела, необхідні для осучаснення та розширення списку мов і сімей, створення абеткового покажчика англійською мовою для укладення інформаційних додатків.

Насамперед це енциклопедичні ресурси на кшталт Encyclopedia Americana, Enciclopedia Britannica Online тощо та найпотужніші світові бібліотечні класифікації, зокрема УДК (насамперед її україномовне видання) [7], Класифікація Бібліотеки Конгресу (КБК) та Десятькова класифікація Дьюї (ДКД). Також застосовувалися лінгвістичні сайти: Ethnologue: Languages of the World (<http://www.ethnologue.com/>) — енциклопедичний інтернет-довідник, котрий надає повну генеалогічну класифікацію та опис живих мов світу, Omniglot (<http://www.omniglot.com/>) — інтернет-енциклопедія писемностей і мов, ScriptSource (<http://scriptsource.org>) — ресурс, присвячений письмовим системам світу, Ancient Scripts (<http://www.ancientscripts.com/>) — інтернет-джерело про стародавні системи письма, Rosetta Project (<http://rosettaproject.org/>) — архів зі збереження усіх мов світу, Лингвистический энциклопедический словарь (<http://lingvisticheskiy-slovar.ru/>) — джерело інформації про

мови народів світу, сайт Ігоря Гаршина (<http://garshin.ru/>), що надає відомості про мови світу та системи письма, LINGUIST List (<http://linguistlist.org/>) — сайт Інституту мовної інформації Університету Східного Мічигану, присвячений мовам світу. Також при роботі над МТП використовувалися окремі проекти цього університету в рамках LINGUIST List, зокрема MultiTree Project (<http://multitree.org/>), присвячений взаємозв'язкам між окремими мовами та їх об'єднанню в групи. Також було використано спеціалізовані лінгвістичні та енциклопедичні ресурси, що містять відомості стосовно мов певних територій, груп мов, окремих мов, серед яких: "Электронная библиотека Marco Binetti" (<http://www.binetti.ru/collectio/philologia/index.shtml#links>), Encyclopedia Iranica (<http://www.iranicaonline.org/>), Afrikanistik online (<http://www.afrikanistik-online.de/>), Sinoglot languages in China, eclectically (<http://sinoglot.com/>), "Электронная еврейская энциклопедия" (<http://www.eleven.co.il/>) та багато інших, а також окремі сайти зі спеціалізованою інформацією та офіційні сайти міжнародних організацій: The Unicode Consortium (<http://www.unicode.org/charts/>), International Organization for Standardization (ISO) (<http://www.iso.org/iso/home.html>), The Library of Congress (http://www.loc.gov/standards/iso639-2/php/English_list.php), UNESCO (<http://www.unesco.org/culture/languages-atlas/>) тощо.

ТАБЛИЦЯ МОВНИХ ТИПОВИХ ПОДІЛІВ

Вступ

СИСТЕМАТИЧНА ЧАСТИНА

Вступ

Таблиця мовних типових поділів

АЛФАВІТНА ЧАСТИНА

Вступ

Абетковий показчик

Index

Алфавитный указатель

ДОВІДКОВА ЧАСТИНА

Вступ

Довідкова частина

Додаток 1. Мовні сім'ї, підсім'ї, великі штучно утворені спільності

Додаток 2. Мови світу

Додаток 3. Креольські мови. Піджинізовані мови

Додаток 4. Змішані мови. Койне. Лінгва франка

Додаток 5. Професійні діалекти. Сленг. Жаргони. Арго

Додаток 6. Жестові мови

Додаток 7. Письмо. Графіка

Використані терміни

Рис. 1. Зміст МТП

Систематичну частину МТП, як і ЯТД та відповідні допоміжні таблиці інших класифікацій, побудовано згідно з генеалогічною класифікацією: розташування сімей і груп мов у таблиці здійснено з урахуванням міжсімейних і міжгрупових зв'язків і відношень. За основу масиву було взято перелік мов, запропонований ЯТД, який увійшов до масиву МТП повністю. Якщо в процесі розширення переліку мов на основі сучасних інформаційних джерел в окремих випадках виникала розбіжність таких належностей, зберігався порядок розташування мов у класифікації відповідно до джерела, зокрема ЯТД.

Варто зауважити, що ЯТД вийшли друком ще у 1988 р. Їх укладачі з об'єктивних причин фізично не мали доступу до сьогодишніх та більшості тогочасних іноземних наукових джерел лінгвістичної інформації. Невдовзі відбулися великі геополітичні та суспільні зміни, що паралельно супро-

воджувалися фундаментальним стрибком у розвитку техніки та технологій, а також принциповими новаціями в галузі використання інформації, що, цілком природно, відбилося на якісних можливостях доступу до знань і, як наслідок, на стані бібліотечної справи. 90-ті рр. ХХ ст. були складними і визначальними, адже постало питання про модернізацію ББК, на той час орієнтованої на зміст вітчизняної літератури 70—80-х рр. і морально застарілої [8]. Тому добірку індексів МТП було певною мірою розширено відносно ЯТД відповідно до наповнення фондів НБУВ. До нього додано живі та зниклі мови, якими спілкувалися та сьогодні застосовують люди, які проживають у межах теперішніх кордонів України, а також мови з понад трьома мільйонами активних носіїв, котрі, відповідно до відомостей на момент укладання МТП РНБУВ, надали ресурси на кшталт Ethnologue: Languages of the World [9], Wikipedia [10], LINGUIST List [11] мовами, що мають статус державних/офіційних/національних і т. ін. Окремо до основного переліку увійшла новостворена підмножина штучних мов. Основною назвою мови/групи в МТП вважається україномовний відповідник російськомовної назви в ЯТД.

Для зручності користування й розширення словникової бази пошуку лінгвістичної інформації (враховуючи наявні каталоги та нові надходження до НБУВ) абеткові показчики до систематичної частини було укладено трьома мовами. У них відображено наявні в тексті систематичної частини основні та альтернативні назви мов і сімей, а також зроблено необхідні посилання та згрупування для підвищення швидкості та ефективності користування.

Додатки містять довідкову інформацію щодо мов та сімей/груп мов, а також до окремих спеціальних типових поділів розділу РНБУВ "ШІ Мовознавство", пов'язаних із процесами утворення нових мов: креолізацією, піджинізацією, койнізацією тощо — та писемностями. Інформацію в додатках згруповано в інформаційні блоки. Мінімумально вони містять назву однієї окремої мови/групи, її переклади російською та англійською мовами, причому англійською мовою наводяться найпоширеніші синонімічні назви відповідно до джерела "Ethnologue: Languages of the World" та індекс РНБУВ, а також перелік країн/місцевостей поширення цієї мови/сім'ї. Додатково, окрім зазначеного, може наводитися відповідний індекс ББК. Також до інформаційних блоків уміщено за наявності індекси інших найпоширеніших у світі бібліотечних класифікацій УДК та ДКД [12], КБК [13]. Щоб зібрати під однією обкладинкою всю використану в практиці бібліотек інформацію щодо мов, наводяться коди ISO 639-2 відповідно до міжнародного стандарту ISO 639-2 Codes for the representation of names of languages [14], які використовуються в бібліографічних записках для зазначення мови/мов документа. Крім того, блоки можуть містити історичну інформацію про мови, відомості про писемності, статус використання мов в окремих державах і міжнародних організаціях тощо. В інформаційних блоках немає дерева генеалогічної належності мови до певної мовної сім'ї — підсім'ї — групи — підгрупи і т. д., щоб не перевантажувати додаток, а також тому, що ця належність відображена в систематичній частині та є основним принципом її структурної побудови.

Додаток "Мовні сім'ї, підсім'ї, великі штучно утворені спільності" присвячено верхнім ієрархічним рівням класифікації мов. Найвищий — це сім'я мов, тобто група споріднених мов, наступний — підсім'я. До штучно утворених мовних спільностей належать мови, які не мають генеалогічного зв'язку між собою, проте об'єднані за іншими ознаками (територією та/або часом їх використання тощо). Матеріал має ієрархічну побудову та згрупований за сім'ями мов (рис. 2).

АВСТРАЛІЇ ТА ТАСМАНІЇ МОВИ**(Australian And Tasmanian Languages)**

Австралій та Тасманій мови — мовна сім'я, до якої входять 263 споріднені мови. На сьогодні мовами цієї сім'ї говорять понад 47 тисяч осіб. Багато з цих мов є такими, що вимерли, або знаходяться на межі вимирання. Австралій та Тасманій мови розповсюджені на теренах Австралійського континенту.

Країна: Австралія
РНБУВ: =78
ДКД: -991 5
КБК: PL7001+

Австралійські мови (Australian Aboriginal languages)

Австралійські мови — група споріднених мов і підгрупа сім'ї австралійських і тасманійських мов. Мови австралійської групи поширені в Австралії. На сьогодні мовами цієї групи говорять близько 47 тисяч осіб, з них **вадбири** — понад 3 тисячі, **підляндьра** — понад 2,5 тисячі осіб. До групи входить 263 мови, приблизно половина з котрих є такими, що вимерли, або знаходяться на межі вимирання. В деяких мовах австралійської групи застосовується латинська абетка. Деякі з мов не мають писемності.

РНБУВ: =781
ББК: =781
УДК: =72
ДКД: -991 5
КБК: PL7001+

АЛТАЙСЬКІ МОВИ (Altaic languages)

Алтайські мови — мовна сім'я, до якої входять 66 споріднених мов. На сьогодні мовами цієї родини говорять понад 348 мільйонів осіб.

Алтайські мови розповсюджені в Центральній і Північносхідній Азії. Країни: Азербайджан, Афганістан, Грузія, Іран, Казахстан, Киргизстан, Китай, Литва, Молдова, Монголія, Росія, Туреччина, Туркменістан, Узбекистан.

РНБУВ: =62/65
ББК: =62/65
УДК: =512
ДКД: -941ДКД: -943
КБК: PL1+
ISO 639-2: [tud]

Монгольські мови (Mongolian languages)

Монгольські мови — група споріднених мов алтайської сім'ї. Мови монгольської групи поширені в Центральній Азії. На сьогодні мовами цієї групи говорять понад 7 мільйонів осіб. До групи входять 14 мов, найбільша з яких монгольська (понад 5 мільйонів). Вперше писемно зафіксовані близько 13 ст., найранніші тексти написані давньуйгурським вертикальним письмом. Зараз у більшості мов застосовуються **кампиджа** (тодо), кирилична, латинська, уйгурська абетки.

РНБУВ: =64
ББК: =64
УДК: =512.3
ДКД: -942
КБК: PL400+
ISO 639-2: [mon]

Тунгусо-маньчжурські мови (Manchu-

Рис. 2. Приклад частини додатку
"Мовні сім'ї, підсім'ї, великі штучно утворені спільності"

Найбільший за обсягом додаток — "Мови світу". Він містить інформацію про кожну з мов, згаданих у систематичній частині, а також про невеликі мовні підсім'ї/підгрупи. Для зручного користування інформацію в кожному блоці подано у певному комплексі (рис. 3), який складається з назви/назв, поширення (із зазначенням офіційного/державного/ національного/регіонального статусу мови в певній державі, а також стану її існування, якщо такий наближається до критичного або є таким (мова на межі зникнення/зникла мова), індексу РНБУВ, а також за наявності відповідних індексів ББК, ДКД, КБК, УДК та тризначного коду ISO 639-2. Наводяться також дані (за наявності інформації) про походження мови, її перше писемне фіксування, можливість запису шрифтом Брайля, особливості вжитку (мова широкого спілкування, мова застосовується в усіх сферах життя, мова торгівлі, мова богослужінь, мова домашнього спілкування, використовується тільки чоловіками, засіб спілкування між різними мовними групами тощо), як називаються активні носії мови (наприклад, франкофони, лузофони) і т. ін.

Решта — це власне додатки до підрозділу РНБУВ "Ш1 Мовознавство". В інформаційних блоках як основні

зазначено не індекси МТП, а індекси з підрозділу Ш1, до яких структурно вбудовано індекси МТП-мов, від яких утворилися відповідні мови.

"Креольські мови. Піджинізовані мови" винесено окремим додатком (окрім мов, які було від початку віднесено ЯТД до основного масиву), що містить інформацію про мови, утворені в середовищі змішаного населення.

"Змішані мови. Койне. Лінгва франка" — це окремий додаток, присвячений мовам, що утворюються, коли люди, які розмовляють різними мовами, перебувають у постійному контакті та демонструють високий рівень білінгвізму.

Ці додатки мають ієрархічну побудову, тобто інформацію в них організовано відповідно до відношень підрядності [1]: мови, що утворилися, згруповано навколо мов, від яких вони ведуть походження. Індекси в цих додатках сконструйовано за аналогією з відповідними індексами УДК, котрі охоплюють усі індекси мов, з яких утворилася змішана. У цих додатках містяться відомості про поширення креольських/піджинізованих/змішаних мов, особливості їх утворення та застосування (рис. 4, 5).

<p>Нимплянська мова (Nymylan language) <i>див. Коряцька мова</i></p> <p>Ніаська мова (Nias language) Поширення: Індонезія (Суматра) Писемність: латиниця РНБУВ: =791.16 ББК: =791.16 КБК: PL5433 ISO 639-2: [nia]</p> <p>Нівхська мова (Nivkh language) <i>Альт.: гіляцька мова</i> Поширення: РФ (Сахалін о-в) Писемності: кирилиця, латиниця. Першу писемність на основі латинської графіки було створено в 1932 р. для одного з діалектів нівхської мови на основі латиниці. З 1953 р. впроваджено писемність на основі кирилиці. Мова під критичною загрозою зникнення РНБУВ: =753.5 ББК: =753.5 ДКД: -946 КБК: See Gilyak (PM15) ISO 639-2: Assigned collective code [nis] (<i>Celtic (Other)</i>)</p> <p>Нігер-конго мови (Niger-Congo language s) Поширення: Центральна та Південна Африка РНБУВ: =761.1 ББК: =761.1</p>	<p>Нідерландська мова (Netherlandic (Dutch) language) <i>Альт.: голландська мова</i> Поширення: Нідерланди (офіційна мова на всій території країни). Також: Антільські о-ви (Нідерланди) (офіційна мова), Аруба (офіційна мова), Бельгія (офіційна мова), Суринам (офіційна мова), Франція Нідерландська мова є 42 в світі за кількістю носіїв. Вона поширена в 12 країнах. Загальна кількість осіб, які нею розмовляють, становить понад 21,7 мільйони. Писемність: латиниця. Вперше писемно зафіксована в «Салтній правді» (510 р.) (давньонідерландська), Statenbijbel (сучасна нідерландська мова). Мова записується також шрифтом Брайля. Офіційний статус у міжнародних і регіональних організаціях: Європейський союз, Південноамериканське співтовариство націй (CSN або Unasul-Unasur) <i>Креольські мови на основі нідерландської мови див. Дод. 3./</i> РНБУВ: =432.21 ББК: =432.21 УДК: =112.5 ДКД: -393.1 КБК: PF1+ ISO 639-2: [dut]</p>
--	--

Рис. 3. Приклад частини додатку "Мови світу"

<p>Стрейтс малайська креольська мова (Straits creole Malay language) <i>див. Баба креольська малайська мова</i></p> <p>Тернате креольська малайська мова (Ternate creole Malay language) <i>див. Північномолуккська креольська малайська мова</i></p> <p>Чинглонезіан креольська малайська мова (Malay, Chinglonesian) Поширення: Індонезія. Також: Малайзія (півострів), Китай (Гонконг), Сінгапур Вплив англійської, кантонської, індонезійської мов. КБК: PM7831+ Креольські мови</p> <p>Читтійська креольська малайська мова (Chitties creole Malay language) <i>див. Малаккська креольська малайська мова</i></p> <p>Шрі-ланкійська креольська малайська мова (Sri Lankan creole Malay language) <i>Альт.: малайю бахаса креольська малайська мова яваяті креольська</i></p>	<p>Нідерландська мова (=432.21) Документи про креольські мови на основі нідерландської мови збираються під індексом РНБУВ Ш143.221-68 А/Я</p> <p>Бербійська креольська нідерландська мова (Berbice creole Dutch) Поширення: Гайяна (майже зникла мова, XVII-XX ст.) Писемність: латиниця УДК: =112.58(881) Піджини та креольські мови, що базуються на нідерландській мові (Гайяна) КБК: PM7831+ Креольські мови</p> <p>Джерсі креольська нідерландська мова (Jersey Dutch creole language) <i>Альт.: негро голандська креольська мова</i> Поширення: США (зникла мова, XVII-XX ст.) Вплив англійської мови УДК: =112.58(749) Піджини та креольські мови, що базуються на нідерландській</p>
---	---

Рис. 4. Приклад частини додатку "Креольські мови. Піджинізовані мови"

Стрейтс малайська креольська мова (Straits creole Malay language) <i>див. Баба креольська малайська мова</i>	Нідерландська мова (=432.21) Документи про креольські мови на основі нідерландської мови збираються під індексом РНБУВ Ш143.221-68 А/Я
Тернате креольська малайська мова (Ternate creole Malay language) <i>див. Північномолуккська креольська малайська мова</i>	Бербська креольська нідерландська мова (Berbice creole Dutch) Поширення: Гайяна (майже зникла мова, XVII-XX ст.) Писемність: латиниця УДК: =112.58(881) Піджини та креольські мови, що базуються на нідерландській мові (Гайяна) КБК: РМ7831+ Креольські мови
Чинглонезіан креольська малайська мова (Malay, Chinglonesian) Поширення: Індонезія. Також: Малайзія (півострів), Китай (Гонконг), Сингапур Вплив англійської, кантонської, індонезійської мов. КБК: РМ7831+ Креольські мови	Джерсі креольська нідерландська мова (Jersey Dutch creole language) <i>Альт.: негро голандська креольська мова</i> Поширення: США (зникла мова, XVII-XX ст.) Вплив англійської мови УДК: =112.58(749) Піджини та креольські мови, що базуються на нідерландській
Читтійська креольська малайська мова (Chitties creole Malay language) <i>див. Малаккська креольська малайська мова</i>	
Шрі-ланкійська креольська малайська мова (Sri Lankan creole Malay language) <i>Альт.: малайю бахаса креольська малайська мова яваяті креольська</i>	

Рис. 5. Приклад частини додатку "Креольські мови. Піджинізовані мови"

До переліків мов койне та лінгва франка належать мови або їх діалекти, які увійшли до основного переліку мов або додатку "Креольські мови. Піджинізовані мови", де наведено їх класифікаційні індекси та коди ISO 639-2. Інформаційні блоки в додатку "Койне" містять назву мови та її синоніми

Даріжа мова (Darija language)

Альт.: магрибська арабська мова
Див. також: Арабська алжирська мова, арабська лівійська мова, арабська марокканська мова, арабська туніська мова

(=611.31) арабська мова

Поширення: країни Магрибського регіону (Алжир, Західна Сахара, Лівія, Мавританія, Марокко, Туніс). Цей діалект арабської макромови характеризується великою кількістю запозичень з французької, італійської та англійської мов, а також місцевих берберських мов, зокрема тамазігит. Даріжа – койне Магрибського регіону, яке має певні відмінності в різних країнах її застосування. До терміну «даріжа» відносять алжирський діалект арабської мови – алжирську арабську мову (*див.*) або алжирське койне, лівійський діалект арабської мови – арабську лівійську мову (*див.*) або лівійське койне, марокканський діалект арабської мови – арабську марокканську мову (*див.*) або марокканське койне, туніський діалект арабської мови – арабську туніську мову (*див.*) або туніське койне, **хасанію** (*див. Дод. 2*) (різновид арабської, поширений в Західній Сахарі, Мавританії та Малі). Зазвичай даріжа використовується як розмовна мова, а як писемну застосовують літературну арабську.

Писемність: арабське письмо, шифінаг.
РНБУВ: Ш161.131-06

останні роки, і ще не повністю асимілювалися), англофонами та франкофонами Канади.
Писемність: латиниця.
РНБУВ: Ш147.11-06

Койне мова (Koine Greek language)

Альт.: елліністичне койне мова
(=451) Давньогрецька (до 1453) мова
Поширення: Греція (зникла мова)
Діалект грецької мови койне був поширений приблизно від 300 до н. е. до 300 року н. е. Був першим надрегіональним діалектом Греції. Навіть (так званий біблійний койне) написані майже усі твори Нового Заповіту. Однією з найвідоміших пам'яток письма койне є Розетський камінь. Поступово слово «койне» набуло значення функціонального типу мови, що використовується як основний засіб повсякденного спілкування в умовах регулярних соціальних контактів між носіями різних діалектів і мов.
Писемність: давньогрецьке письмо
РНБУВ: Ш145.1-06

Латинська мова (Latin language)

(=461) латинська мова
Поширення: науково-письмове койне середньовічної Європи.
Писемність: латиниця.
РНБУВ: Ш146.1-06

Магрибський діалект арабської мови

(Maghrebi Arabic language) *див. Даріжа мова*

Рис. 6. Приклад частини додатку "Змішані мови. Койне. Лінгва франка"

Окремий додаток присвячено мовам-жаргонам, аргосленгам, більшість з яких утворилися на основі мови, якою розмовляє населення конкретного географічного регіону (рис. 8). Інформаційні блоки містять індекси підрозділу "Ш1 Мовознавство" (рис. 4–6, 8), а в абеткових покажчиках замість індексу наводиться посилання на відповідний додаток (рис. 7).

Додаток "Жестові мови" містить відомості про жестові мови людей, щочують, а також абеткові жестові мови глухих і понятійні жестові мови глухих. Інформаційні блоки містять інформацію про походження, поширення, державну підтримку, викладання, а також індекси інших класифікацій (рис. 9).

Bushman-Hottentot languages
=763

Byzantine Greek language
=452

C

Caac language
=791.42
Caboverdiano creole language
See App. 3
Caddo language
=771.52
Caddoan languages
=771.52

Caló mixed language
See App. 4
Caló Vasco mixed language
See App. 4
Cameroon creole English language
See App. 3
Cameroon creole English language using as
lingua franca *See App. 4*

Рис. 7. Приклад частини англomовного абеткового покажчика

Олбанський пезик (Albanian, olbanskiy cant language) *див. Комп'ютерний сленг*

«Падонкафський» жаргон («Padonkaffsky» jargon) *див. Комп'ютерний сленг*

Поросяча латина тасмна мова (Pig Latin)
Поросяча латина (англ. Pig Latin, «самоназва» — *Igray Atinlay*) — «тасмна мова», що являє собою зашифровану англійську мову. У Великій Британії також називається *backslang*. Поросячу латину звичайно використовують діти для того, щоб приховати свої розмови від дорослих або просто для розваги. В той же час до неї іноді вдаються і дорослі, якщо вони поруч із маленькими дітьми і розмовляють на теми, не бажані для дитячих вух. Також поросячою латиною можуть говорити англomовні туристи, якщо місцеві жителі розуміють англійську мову і є бажання сховати розмову від навколишньої публіки.
РНБУВ: Ш143.21-677.1:С5*423.121
УДК: 811.111*276.4:378.18
ДКД: -21.09

Професійні жаргони (Specialist Jargons)
набір спрощених (скорочених, укорочених або образних) слів для позначення понять і термінів, часто використовуваних людьми певного кола занять (загальноприйняті терміни, як правило, довгі і незручні для розмови, або взагалі не існують). Існує практично у

Тарабарська мова (Tarabarska mova)
«Тарабарська мова» — навісисне спотворення мови за певними правилами. Це робить мову незрозумілою для тих, хто не знає способу застосованого «словотворення». В Україні XVIII — початку XIX століття тарабарською мовою користувалися бурсаки. "Тарабарська мова" уживається як різновид аргю чи засіб розваги серед дітей, інколи в молодіжному середовищі.
РНБУВ: Ш141.14-677.1
УДК: 811.161.2*276.4:378.18
ДКД: -917 91.09

Фанатський сленг (Football Fans Slang) *див. Футбольних фанатів/хулганів сленг*

Феня (Fenya)
1. Феня — мова, створена в середньовіччі на Русі бродячими торговцями *офенями*, які вдумали нові корені, проте залишили традиційну російську морфологію, та використовували *феню* як мову для спілкування «не для чужих вух», тобто тасмну мову. Також *феня* застосовувалася *жлонами* — заволзькими виробниками валинок.
РНБУВ: Ш141.12-677.1:С5*422.71*361.3
ДКД: -917 1.09
2. Сучасний злодійський жаргон.
Див. також: кримінальний жаргон
РНБУВ: Ш141.12-677.1:С5*439*368

Рис. 8. Приклад частини додатку "Професійні діалекти. Сленг. Жаргони. Аргю"

Тайваньська жестова мова (Taiwan Sign language)
Альт.: Тайвань зрн шуйю жестова мова
Діалекти: тайтэйський, тайнанський, каохьюньський
Поширення: Тайвань
Лексична подібність до японської жестової мови 50%. Деякі жести запозичені з мандаринської системи жестів.
РНБУВ: Ш189.9(5КИТ-4)
КБК: P135

Тайська жестова мова (Thai Sign language)
Поширення: Тайланд
Застосовуються місцеві жести та жести американської жестової мови (*див.*) Має мануальну абетку. Викладається з 1951 р.
РНБУВ: Ш189.9(6ТАН)
КБК: P135

Танзанійська жестова мова (Tanzanian Sign

Угорська жестова мова (Hungarian Sign language)
Альт.: Маг'яр жезлелес жестова мова
Поширення: Угорщина. Також: Румунія (західна частина)
Існує кілька діалектів, котрі мають різні жести для лексичних одиниць і однакову чи подібну граматику.
РНБУВ: Ш189.9(4УГО)
КБК: P135

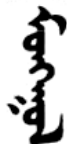
Українська жестова мова (Ukrainian Sign language)
Поширення: Україна
Утворена на основі французької жестової мови (*див.*). Викладається з 1808 р. (Інститут для глухонімих на Волині), 1830 р. (Львівська школа), 1843 р. (Одеська школа), 1900 р. (Київська школа). Має мануальну абетку.
РНБУВ: Ш189.9(4УКР)
КБК: P135

Рис. 9. Приклад частини додатку "Жестові мови. Свистячі мови"

Мета розробки додатка "Письмо. Графіка" — надати підказку для визначення мовної належності документа за виглядом тексту, якщо неможливо визначити мову в інший спосіб. Одним із джерел послугувала книга Р. Гіляревського та В. Гривніна "Определитель языков мира по письменностям" [15], видана в Москві у 1961 р. Вона містить доволі розлогі зразки вигляду систем письма, проте їх кількість у сучасній практиці (приміром, для ідентифікації мови за виглядом письма/шрифту) є недостатньою. Тому були також використані численні інтернет-джерела, які надавали сучасну інформацію про запис мов світу притаманними їм письмовими системами, зокрема OMNIGLOT: writing systems & languages of the world [16], ScriptSource: writing systems, computers and people [17], Ancient scripts [18], Все алфавиты мира [19] та ін. У додатку знайшли відображення всі писемності, згадані в "Мовах світу".

Кожен інформаційний блок містить назву писемності українською та англійською мовами (а також основні синоніми), графічне зображення накреслення кількох символів письма (найчастіше це перші кілька літер/ідеограм), тип

Монгольське письмо (Mongolian alphabet)

Монгольське письмо — це письмова система, котра склалася в XII ст. н. е. Тип: абетка. Монгольська абетка складалася з 53 літер. Напрямок письма: згори донизу зліва

направо у вертикальний стовпчик. Батьківські писемності: арамейська, сгодійське письмо, пагс-па, калмицька та ойратська (калмицько-ойратське письмо

тодо бічіг (Todo Bichig), створене в 1648 р. калицьким буддійським монахом Зая Пандіта Окторжин Далаї, котрий адаптував для калмицької та ойратської мов монгольське письмо), монголів

Афганістану мова, монгольська. У 1931 р. в Монголії традиційне монгольське письмо було замінено латинською абеткою, в 1937 р. — кирилицею. З 1994 р. почалися спроби повернення традиційного письма. РНБУВ: Ш108.14

БЕК: Ш108.14

УДК: 003.335

Unicode range:

from U+1800 to U+18AF

ISO 15924: Mong, 145

письма (абетка, силабічне письмо, ідеографічне письмо і т. ін.), відомості про батьківські та дочірні писемності, період застосування, а також мови, які записуються цим письмом. За наявності інформації наводяться: напрямок письма та кількість символів, відомості про створення та створювачів системи письма, описи різновидів (з відповідною системою посилань), особливості застосування тощо. Для можливості, наприклад, створення бібліографічного опису мовою оригіналу, наводяться діапазони Unicode відповідно до Unicode 5.1.0 [20]. Також до інформаційних блоків цього додатку уміщено коди назв писемностей відповідно до ISO 15924 Codes for the representation of names of scripts [21]. Деякі системи письма згруповано в єдиний запис за часом та місцем їх використання з відповідною системою посилань на нього, типом графіки, а також за метою і способом розробки та використання. У разі існування поширених варіантів накреслення окремих видів письма (як-от устав для кирилиці, готичне письмо для латиниці, сіндхі для арабського письма і т. ін.), вони знайшли відображення у блоках основних писемностей і системі посилань (рис. 10).

БЕК: Ш108.14

ISO 15924: Nbat, 159

Нагарі письмо (Nāgarī script) *див. Брахмі письмо*

Напівунціал (Half-uncial/semi-uncial) *див. Латинська абетка*

Напівунціальне письмо (Half-uncial/semi-uncial script) *див. Латинська абетка*

Напівустав (Semi-ustav/polustav) *див. Кириличне письмо*

Насталік письмо (Nasta'liq (Nastaleeq) abjad) *див. Арабське письмо*

Насх письмо (Naskh abjad) *див. Арабське письмо*

Непалі письмо (Nepali abugida) *див. Прачаліт письмо*

Ніхон но хангул письмо (Nihon no Hangul) *див. Хангул письмо*

Н'ко письмо (N'ko alphabet)

Альт.: мандекал письмо

Н'ко письмо — це письмова система, створена в 1949 р. Соломаною Канте для запису африканських мов. Тип: абетка. Напрямок письма: зправа наліво в

Рис. 10. Приклад частини додатку "Письмо. Графіка"

Також окремим записом наводяться відомості, оздоблені графічними зразками, про деякі спеціальні алфавіти, як-от: абетки глухонімих/жестові абетки, шрифти Брайля, міжнародна фонетична абетка, міжнародні сигнальні морські прапори, абетка Морзе, семафорна абетка, стенографії та ін. (рис. 11).

Підсумовуючи, варто зауважити, що всі складники та додатки МТП цілісно представляють усю змістову палітру різновидів мов та письма. Це фактично фундаментальна праця з огляду на підходи та можливості систематизації інформаційних ресурсів, які визначаються особливістю мовного аспекту представлення предмета останніх. Це дозволить здійснити ще один вагомий крок на шляху до реалізації окресленої раніше концепції конгломерації

інформаційно-пошукових мов [22] задля консолідованого представлення та пошуку інформаційних ресурсів. Незабаром буде реалізовано проект представлення бази даних у відкритому доступі, змістовим наповненням якої будуть саме аналізовані таблиці МТП.

Таким чином, МТП є органічною складовою частиною РНБУВ як сучасної інформаційно-пошукової мови наукової бібліотеки. Водночас вони посилюють позиції РНБУВ як інформаційно-пошукової мови, що відповідає як сучасному рівню розвитку класифікаційних систем, так і рівню лінгвістичного знання, а також, завдяки наявності довідково-енциклопедичної частини, поповнюють лінійку вітчизняних лінгвістичних ресурсів, присвячених мовам і писемностям світу.

фонетична абетка (Japanese phonetic alphabet), **об'єднана абетка армії/флоту США** (Joint Army/Navy Phonetic Alphabet) тощо.

Міжнародні морські сигнальні прапори (International maritime signal flags)

Система міжнародних морських сигнальних прапорів — це засіб предстання літер абетки, цифр, а також окремих значень як сигналів, що застосовуються для передавання повідомлень від одного корабля іншому. Прапори були вперше застосовані для

 Я слухаю / дозволю, дотримуюся / дозволяю, прощаю на малій відстані

 Я заважаюся / розважаюся / ясу небезпечної загрози

 Потрібна медична допомога

 Мені потрібні лоцман

 Мені потрібні лоцман

 Мені потрібні лоцман

літер і 10 вимпелів для цифр, а також 3

передачі сигналів в 1653 році у Великій Британії. Зараз Міжнародний звід сигналів складається з 26

кольорових прапорів для

(Craftsmen Gestures Writing), **спортивне письмо** (Sports Writing) тощо. Напрямок письма: зверху вниз. Батьківська писемність: танцювальне письмо. Розробляється Валері Саттон. РНБУВ: Ш108.19

Семафорна абетка (Semaphore code)

Семафори прапорні — спосіб зв'язку, за яким букви, цифри або службові сигнали передають відповідними положеннями чи рухом рук (з прапорцями) сигнальника. Семафорна абетка застосовується в оптичному телеграфі. Засобами оптичного телеграфу також є сигнальні лампи Алдїса, геліографи, семафори братів Шапп тощо. РНБУВ: Ш108.19

Стенографія (Shorthands)

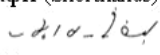
(Пітман, (Грегг)) Стенографія — це система спеціальних значків: геометричних (використовуваних у різних системах С. в Англії й Франції) та елементів літер рукописного письма (застосовуваних гол. в Німеччині й по слов'янських країнах), пристосована для

Рис. 11. Приклад частини додатку "Письмо. Графіка"

Список використаної літератури

1. *Сербін О.* "Рубрикатор НБУВ": історія започаткування та структурний аналіз / Олег Сербін // Вісник Книжкової палати. — 2008. — № 1. — С. 17—20.
2. *Рубрикатор* Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : Таблиця мовних типових поділів / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; [авт. кол.: І. І. Багрій (авт.-уклад.), О. О. Сербін (кер. проекту) ; голов. ред. В. І. Попик]. — Київ : НБУВ, 2013. — 544 с.
3. *Таблиці територіальних типових поділів* / І. І. Багрій, А. Г. Бровкін, Л. В. Головіна, І. А. Зарічняк, О. К. Коваленко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; голов. ред. О. С. Онищенко. — Київ : НБУВ, 2004. — 768 с.
4. *Таблиці етнічних типових поділів* / А. Г. Бровкін, Л. В. Головіна, І. А. Зарічняк ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; голов. ред. О. С. Онищенко. — Київ : НБУВ, 2007. — 284 с.
5. *Сербін О.* Систематичність та систематизаційність організації інформації як основні принципи відображення наукового знання в межах каталогу сучасної бібліотеки / Олег Сербін // Бібліотечний вісник — 2012. — № 2. — С. 3—10.
6. *Дополнения и исправления к Библиотечно-библиографической классификации* : табл. для науч. б-к : инструктив.-метод. рекомендации. Вып. 20. III Филологические науки. Художественная литература. Разд. III. Языкознание : таблицы языковых типовых делений.
7. *Універсальна десяткова класифікація (УДК). Допоміжні таблиці* / Держ. наук. установа "Книжкова палата України ім. Івана Федорова"; голов. ред. М. І. Сенченко ; підгот. вид. М. Й. Ахвердова [та ін.]. — 2-ге вид., випр. і доп. — Київ : Кн. палата України, 2008. — 367 с.
8. *Сербін О.* Використання бібліотечно-бібліографічних класифікацій в Україні : сучасний стан та тенденції розвитку / Олег Сербін // Наукові праці Національної бібліотки України ім. В. І. Вернадського. — 2007. — № 19. — С. 77—83.
9. *Ethnologue* : languages of the world / ed.: Lewis, M. Paul [e. a.]. — 17th ed. — Dallas : SIL International, 2013. — Mode of access: <http://www.ethnologue.com/>. — Title from the screen. — Last access date: 21.03.2013.

10. *Wikipedia*. — Mode of access: <http://en.wikipedia.org/wiki/>. — Title from the screen. — Last access date: 12.03.2013.
11. *The linguist list*. — Mode of access: <http://linguistlist.org/index.html>. — Title from the screen. — Last access date 19.06.2009.
12. *Десятинная классификация Дьюи и Относительный указатель* : в 4 т. / отв. ред. Е. М. Зайцев ; общ. рук. Я. Л. Шрайберг. — 21-е изд. — Москва : ГПНТБ России, 2000. — 4 т.
13. *Index to languages and dialects*. Class P. Subclasses P-PM, supplement / Library of Congress, Office for subject cataloguing policy ; ed. M. Buzard. — 4th ed. — Washington : Library of Congress, 1991. — 118 p. — (Library of Congress classification).
14. *ISO 639-2:1998*. Codes for the representation of names of languages Part 2. Alpha-3 code. — Mode of access: <http://www.loc.gov/standards/iso639-2/>. — Title from the screen. — Last access date: 19.06.2009.
15. *Гильяревский П. С.* Определитель языков мира по письменностям / П. С. Гильяревский, В. С. Гривнин. — Изд. 2-е, испр. — Москва : Изд-во вост. лит., 1961. — 301 с. — Режим доступа: <http://www.binetti.ru/collectio/philologia/opredelitel.shtm>. — Загл. с экрана.
16. *OMNIGLOT*: writing systems & languages of the world. — Mode of access: <http://www.omniglot.com/index.htm>. — Title from the screen. — Last access date: 18.10.2012.
17. *ScriptSource*: writing systems, computers and people. — Mode of access: <http://scriptsource.org/cms/scripts/page.php>. — Title from the screen. — Last access date: 22.10.2012.
18. *Ancient scripts*. — Mode of access: <http://www.ancientscripts.com/>. — Title from the screen. — Last access date: 19.06.2009.
19. *Все алфавиты мира*. — Режим доступа: http://www.rbardalzo.narod.ru/vse_alf.html. — Загл. с экрана. — Дата последнего доступа: 13.11.2013.
20. *Unicode 5.1.0*. — Mode of access: <http://www.unicode.org/versions/Unicode5.1.0/>. — Title from the screen. — Last access date: 22.06.2009.
21. *ISO 15924*. Codes for the representation of names of scripts. Table 2. Numeric list of script codes. — Mode of access: <http://www.unicode.org/iso15924/iso15924-num.html>. — Title from the screen. — Last access date: 21.03.2013.
22. *Сербін О.* Конгломерат інформаційно-пошукових мов як консолідаційна модель загального механізму впорядкування та пошуку бібліографічної інформації / Олег Сербін // Бібліотечний вісник. — 2008. — № 1. — С. 3—10.

"Языковые типовые деления" являются неотъемлемой составляющей "Рубрикатора НБУВ" как базового информационно-поискового языка Национальной библиотеки Украины им. В. И. Вернадського. Они соответствуют современному уровню лингвистических знаний и предназначены для систематизации литературы по языковому признаку, организации соответствующих фрагментов систематического каталога и обеспечения эффективного поиска в электронных и карточных каталогах документов языковедческой тематики. Кроме того, в силу наличия справочно-энциклопедических приложений "Языковые типовые деления" являются украинским отечественным лингвистическим печатным и интернет-ресурсом, который предоставляет информацию о многих языках и письменностях мира.

"Language subdivisions" is an essential integral part of the "Rubricator of Vernadsky National Library of Ukraine" as the VNLU basic information retrieval query language. They are correspond to the modern level of linguistic knowledge and intended to systematize the documents by language, to organize appropriate fragments of a systematic catalogue and provide effective search of linguistic topics literature in electronic and card catalogues. Also, by virtue of presence of the reference and encyclopedic applications "Language subdivisions" is Ukrainian-language linguistic printed and online resource, which provide information about many languages and writing systems of the world.

Надійшла до редакції 30 жовтня 2014 року